

A magyar nemzet sorsa és az európai fejlődés

A nemzetfogalom és a nemzeti összetartozás gondolatkörén belül és azzal összefüggésben elsősorban a nemzet sorsának alakulása és az európai fejlemények, fejlődés közötti összefüggés kérdésével szeretnék foglalkozni. Ez ma politikailag is érzékeny téma, nagyon sok félreértés és feszültség terheli. Sokszor halljuk azt, hogy vajon mi lesz az európai integráció jövője. Maguk az integráció résztvevői is évtizedek óta vitatkoznak arról, hogy milyen legyen ez a jövő.

Két fő gondolat jelent meg ebben a vitában. Az egyik azt mondja, hogy a *nemzetek Európáját* kell megvalósítani, a másik pedig azt, hogy a *nemzetek feletti Európát*. Valóban nagy kérdés, milyen lesz a 21. század Európája, és még nagyobb, nehezebb kérdés, hogy ebben az Európában hol lesz a magyar nemzet helye.

Mindenekelőtt azt kell tisztázni, hogy nemzetek feletti Európát valójában soha senki nem akart és ma sem akar. Azok, akik egy politikailag és gazdaságilag egységes, föderális szerkezetű Európában gondolkodnak, nem nemzetek, hanem *államok feletti Európát* akarnak.

Az európai integrációs folyamat lényege a nemzeti önazonosság fenntartása, sőt erősítése. Európa lényege a sokszínűségében áll. Ha ezt a sokszínűséget sokfajta kulturális és nyelvi hagyományt elveszti, vagy akár csak tompul ez a sokszínűség, Európa elveszti saját önazonosságát. Következésképpen európai egység a nemzeti önazonosság, a nemzet fennmaradása és erősödése nélkül nincs és nem is lesz.

A *nemzetek feletti Európa* kifejezés helyett ezért sokkal pontosabb az *államok feletti Európáról* beszélni. A nemzetállam gyöngül az integrációs folyamatban, gyöngül a mindenható állam, amely a legrosszabb esetben homogén nemzetállamnak tekinti magát még akkor is, ha egyébként nem az. A homogenitás érdekében semmilyen eszköztől nem riad vissza. Többek között nem veszi figyelembe a nemzetet mint kategóriát, nem hajlandó tudomásul venni azt, hogy a világ nagyon sok részén — és nem csak Közép- és Kelet-Európában — a nemzet és az állam fogalma nem esik egybe. Tudjuk jól, hogy ez külpolitikailag mindenütt érzékeny kérdés, hiszen önmagában a kurd nemzet szóárának a kiejtése legalább négy államot bószít fel és fordít ellenünk, de más példák is vannak. Vannak nálunk sokkal nagyobb, erősebb nemzetek is, amelyek többé-kevésbé ugyanazt a sorsot élik, persze más történelmi okok miatt, mint mi. Gondoljunk az orosz állam és orosz nemzet viszonyára. Világos tehát, hogy a nemzet és az állam nem azonos fogalmak még akkor sem, hogyha elsősorban a nyugati nyelvekben — mindenekelőtt Amerikában — a nemzet és az állam fogalmát jelölő szavakat egymást helyettesítve használják.

Amikor egy erősebb, föderális szerkezetű Európában gondolkodunk, nem a nemzet gyengítése a cél, épp ellenkezőleg. Egy valóban egységes Európát akkor lehet megteremteni, hogyha minden nemzet beviszi saját kulturális, történelmi, nyelvi örökségét, gazdagítva és teljessé téve ezzel az európai integrációt.

Az *egyén és a közösség* viszonya, elsőbbségük kérdése évek óta hamis ellentétpárként jelenik meg a publicisztikában. Vannak kollektivistikus eszmerendszerek, amelyek a közösséget mintegy elébe helyezik az egyénnek. Ezzel szemben léteznek olyan eszmerendszerek is (magukat gyakorta liberálisnak nevezik), amelyek az egyén kizárólagosságára építenek. Az ellentét hamis. Egyén és közösség csak egymást feltételezve, együtt tud létezni, együtt tudja saját magát kiteljesíteni. Nem kétséges, hogy minden emberi jog első számú letéteményese az egyén, akár természetfilozófiai, akár valláserkölcsi szempontból közelítjük meg a kérdést. Ám az is biztos, hogy az egyén akkor tudja igazán élvezni a jogait, ha valamilyen közösséghez tartozik, és képes a közösséghez tartozás élményét átélni. A közösségi jog kérdése is sok vitát kavart az elmúlt években: vajon vannak-e ilyen jogok? Gyermeteg a kérdés föltevése is, hiszen nyilvánvalóan vannak közösségi jogok, amiket az európai államok nagy többségében alkotmányban rögzítettek, de számtalan, közösségi jogokat elismerő nemzetközi egyezmény is létezik. A puszta tény, hogy a történelem folyamán a „célzott” áldozat gyakran nem az egyén, hanem a közösség volt, és az egyén csak azért vált áldozattá, mert valamelyik közösséghez tartozott, elengedhetlenné teszi, hogy szükség esetén a közösséget, mint olyat védjük, és ne elégedjünk meg az egyéni szintű jogvédelem eszközrendszerével. Tehát ahol a közösség különösképpen igényli ezt a fajta védelmet, mert nagy a valószínűsége, hogy áldozattá válik, ott kiváltképp fontos a közösségi jogok megteremtése.

Alapvető feltétel tehát, hogy a közösséghez tartozás élményét az egyén képes legyen átélni. Persze megkísérelheti, hogy az élményt a világpolgár szintjén, az emberiséghez tartozás eszméje által élje át. De ez önmagában véve kevés. A legalapvetőbb közösség, amelyhez meg kell tanulni tartozni: a *család*. Előfordul, hogy tudós közgazdászok akár két napig is tanácskoznak fontos kérdésekről úgy, hogy egyetlenegyszer sem ejtik ki a család szót. mert nem ezekben a kategóriákban gondolkodnak. Mindez érthető is volna, ha a népesedési állapot nem volna ma Magyarországon a legégetőbb gazdasági, közgazdasági kérdés. Ma közgazdászként is látni kellene, hogy a jelenlegi demográfiai folyamatok megállítása nélkül közgazdasági katasztrófába is sodródhat az ország. A család kétségkívül az első, legfontosabb közösség.

Vannak tágabb közösségek, amelyeknek hiányát megsínylettük az elmúlt néhány évtizedben. Újrateremtésük talán a legfontosabb feladat. De ami — úgy érzem — saját önazonosságunk, lelki állapotunk szempontjából a legfontosabb, megkerülhetetlen, meghatározó, azaz alapvető közösség, az a *nemzet*. Aki nem képes a nemzethez

tartozás élményét átélni, az más közösségi élményt sem tud soha. Ez az üzenet lényege az európai integrációval kapcsolatban. Ne számítson senki arra, hogy meg tudja szerezni a vágyott európai identitást, ha nincs dán, cseh, francia, olasz vagy magyar identitása.

Vannak, akik kevésbé intenzíven élik át egy kisebb vagy akár egy nagyobb közösséghez tartozás érzését. Nyilvánvalóan mások a történelmi körülmények Magyarországon vagy Nagy-Britanniában és Belgiumban. De egy biztos, valahova tartozni kell, valamilyen elsődleges identitást mindenkinek fel kell tudnia építeni magában. S emellett, hogy francia, magyar, cseh és így tovább, sor kerülhet arra, hogy megpróbál európaivá is válni. Hiszek abban, hogy ki lehet fejleszteni egy ilyenfajta második identitást, de erre csak akkor van lehetőség, ha létezik egy kétségbevonhatatlan, nagyon erős és szilárd elsődleges identitás, a nemzethez tartozás. Ez az, amire fel lehet építeni egy olyan európai integrációs folyamatot, ami működésképes, és megvan vagy meglehet a realitása.

Föl lehet persze tenni a kérdést: miért van erre szükség? Egyáltalán kell-e ilyen Európa? Miért nem maradunk úgy, ahogyan eddig voltunk, hiszen eddig is megvolt a nemzeti identitásunk, volt valamifajta európai kultúrélményünk, van történelmünk, nagyon sok dolog fűz össze minket, európaiakat? Nagyon sokan mondják ezt, és bizonyára sok igazság van benne. A minap egy konferencián egy angol lord mondotta, hogy nagyon-nagyon gondolják meg, akik az európai egység mellett érvelnek, mert a föderációnak óriási veszélyei vannak. Gondoljunk arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok történetében a föderáció pusztá léte a legvéresebb polgárháború kitöréséhez vezetett. Ezzel szemben csak azt lehet érvként felhozni, hogy Európa történetében a föderáció hiánya két, még sokkal véresebb polgárháború kitörését okozta, az egyik az I., a másik a II. világháború volt. A homogén nemzetállam 19. század folyamán kialakult eszméjének végletekig vitele törvényszerűen vezetett az I. világháború kitöréséhez, míg a II. világháború bizonyos szempontból az I. egyfajta „visszavágójának” volt tekinthető. A 21. század nem maradhat meg ugyanabban az eszme- és intézményrendszerben, amelyben a 20. indult. Ezért gondoljuk sokan, hogy az európai egység - függetlenül attól, hogy van-e külső fenyegetés vagy nincs, van-e úgynevezett szovjet faktor vagy nincsen — megoldást jelentene. Európának egységre van szüksége, olyanra, amelyhez a nemzetek hozzáadják saját örökségüket, így járulnak hozzá az integráció erősödéséhez.